

Dvorimo rado bolesnike, jer ćemo dvoriti sa-
moga Isusa!

A sad neka završe riječi pjesnika Sundečića:

»Amo, bráćo! Slvorimo prosvjetu
U jedinoj gužvi savijeni!
Prosvjeta će ozračiti duhove,
Duhovi će začeti pojmove,
Pojmovi će razgaliti misli,
Misli će se stopiti u načela,
Načela će ljubav razbudit,
Ljubav hoće k činu pristupiti,
A čin će nas svjestan i odvažan
Samo moći iz prašine dići!«

*

Knjige, kojima sam se služio:

- »Rad« Jug. Akad. knj. 81. i 82.
- »Starine« knj. 21. str. 30. i knj. 27., str. 99.
- »Monumenta« (Acta conf. mil.) knj. 16. str. 200.
- »Književnik« od g. 1864. str. 89. i 90.
- »Codex diplom.«: Jug. Akad. knj. 12., str. 448.
- Klaić »Povijest Hrvata« te
- »Liber memorabilium« miholjanačke župe.

MIHOLJANCI

(ZDELJA)

Moj ste ne bregu

POVIJESNE CRTICE

NAPISAO

IVANKO VLAŠIĆAK

ZAGREB 1923.

NADBISKUPSKA TISKARA

Neobična narodna slava.

Četiri kilometra na jugo-zapadu od najvećega hrvatskoga sela Virja prosulo se ispod bujnih bilogorskih humaka ubavo podravsko selo Miholjanci.

9. rujna ove godine bila je u tom selu slava, kake nije dosada doživjelo nijedno hrvatsko selo.

Toga je dana najme otkriven ondje krasan spomenik u čast vitezovima Božjacima (Templarima) i Ivanovcima (Hospitälövcima, Križarima, poslaronarodnom izgovoru »Križnicima«, Cruciferima), koji su tamo pred 750 godina imali svoja imanja i manastire.

Nad današnjim Miholjancima uzdiže se vino-rodan briješ »Majstér« (od »manastir«) sa vrelom »Fratrovim Zdencem« i livadom »Ribnjakom«. Za vojničke Krajine bilo je ovdje zábavište i kupalište krajiških časnika i ostale gospode iz bližnje i daljne okoline. Preko pedeset godina bilo je to mjesto posve zapušteno.

Danas se na »Fratrovu Zdencu« osovio krasan velik spomenik, koji označuje katoličkoga redovnika (»fratra«).

Na podnožju spomenika je velika riba od finoga kamena. Kroz usla te ribe žubori i teče ne-prestano širok mlaz bistre, hladne izvor-vode.

Spomenik je izradio samouki Virovac, Grga Kurta k. Zamisao je potekla od neprežaljenoga

pokojnoga virovskoga mjernika i upravnika općine, g. Šandora Šarunca.

Pokojnik je bio sin austrijskoga generala i matere Virovke. Vjere je bio pravoslavne. Svom dušom je živio i radio oko preporođaja starodavnog Prodavića (Virja) i njegove okolice.

Cestili naš Šandor je na vrlo duhovit način gledao doći do novaca, potrebnih za spomenik. Zatekao li je šletočinju (gusku ili prase) na virovskom šetalištu, izostalo li je dijeće iz škole, našao li se koji grlač seoski vikač, te bi smetao kod nedjeljne »zapovijedi« (seoskoga sastanka) — »10 dinara globe na korist Fratrovoga Zdenca!«

Spomenik je u glavnom bio golov prošle jeseni.

Poslije Šandorove smrти (u veljači 1923.) htjedaoše neki nevaljanci uništiti »fratra«, koji je bio smješten u štaglu Tome Vukresa, ali je seoski knez u Miholjancima, Bolto Kuštrak, postavio stražu i odvratio neuke žutokljunce od njihova nauma.

Posla je bilo još mnogo. Sada je uzeo stvar u svoje ruke bistri podravski seljak, Bolto Kuštrak.

Miholjančani su redom hranili umjetnika Grgu Kurčaku, obećali mu žila, a potrebnu rabotu namaknuo je knez Bolto na različite načine.

Mnogi su Miholjančani drage volje radili ispod »Majstéra«, da iskrče šikarje, koje se tamo zagođačilo. Nemarni »patrolci« bili su primorani birati: ili osam dana sjedjeti u općinskom hladu, ili jedan dan radili kod »Fratrova Zdenca«. Mnogo je po-

magao svojom darežljivom desnicom poznati dobrovorac iz Virja, g. Matija Peršić, vlasnik parnoga mlina.

Umjetnik Grga je par puta htio pobjeći i ostaviti nedovršeno djelo, ali ga nije pustio nemilosrdni seoski Cerber, poštovan knez Bolto.

I tako je 9. rujna djelo okrunjeno uspjehom, velikim, sjajnim, neočekivanim.

Toga se dana zaodješe Miholjanci u svečano ruho. Stari »Majstér« dočekivao je posve pomlađen i domaću čeljad i goste. Po njemu se vijugaju nove staze, prijazno se i lagodno pružaju na sve strane nove klupe, a na vršku najvišega hrasta leprši hrvatska trobojnica.

Zapušteni dosada »Fratrov Zdenac« čini ti se kao podravski raj.

Spomenik se ljeska na žarkoj prigrjevici, vrelo miljušno žubori, jelići, bukvići, hrastići se smješkaju, vesele...

U tri sata popodne je skinut zastor sa spomenika.

Tamošnji vrijedni učitelj, domorodac g. Đuro Vučres, pozdravlja ono mnoštvo veselih, zanesenih glava pred sobom.

Ivanko Vlašićak govori o povijesti Miholjanaca.

Iza toga su svirale glazbe: limena iz Virja i guslači iz Miholjanaca, a našao se i dudaš iz Čuriovca. Virovsko pjevačko društvo »Rusan« i virovski »Hrvatski Sokol« mnogo su se trudili, da što više razvesele sakupljeno mnoštvo. Igralo se

za zgoditke, darovane ponajviše od trgovaca iz Virja (plug i neke druge zgodne stvari).

Narod je bio vrlo razdragan. Zaokupila mu pamet i dušu ta velika, krasna slava, što se njihala i talasala pod stariim, mirisnim »Majstérom«. Godio mu govor o 750-godišnjoj povijesti Miholjanca, pa je odmah pao prijedlog, neka bi se to što prije odštampalo u posebnoj knjižici.

Mnogo se brinuo oko svega okretni učitelj g. Duro Vukres. Isto tako i domaći župnik g. Mirko Tepeš te čestili starića, svinjski trgovac Perov.

Mnogome se nadamo od mladoga učitelja Vukresa. Sudeći prema njegovim sposobnostima on bi mogao skupiti oko sebe odraslu seosku mlađež, pa se baciti svom dušom na izvađanje različitih pastirskih i vjerskih »skazivanja«.

Tlo je sada pripravljeno.

Sad bi još trebalo postaviti neki znak (ploču ili spomenik) na »Počloštranu« i »Gradišću«, jedan kilometar na jugoistoku od današnjih Miholjanaca.

Čast onome narodu, koji u današnje doba diže ovake spomenike!

Spomenik na „Fratrovu Zdencu“ u Miholjancima.

Na slici su među ostalima: *Bolto Kuštrak* (lijevo, uhvatio se za spomenik), *Grga Kurtak* (desno, drži se za spomenik), učitelj *Vukres*, *Ivanko Vlašićak* i gostioničar *Šestak* (sjede s desna).

(Slikao : fotograf *Fink* iz Virja).

Ime Miholjanaca za starine.

Miholjanci spadaju među najstarija sela u Hrvatskoj. Malo se koje selo može ponositi 750-godišnjicom prošlošću kao naši ubaví Miholjanci.

Oni su se međutijem nekoć zvali drugojačije. Zvali su se najme Zdelja po potoku, što teče kraj sela. Slično je bilo i sa susjednim selom Novim Grádom, koji se nekoć zvao Komarnica (Camarcza) po potoku istog imena.

Naši povjesnici nijesu mogli sve dosada odgnočiti, koje se hrvatsko selo krije u starom imenu Zdelja.

Ivan Kukuljević u svojoj lijepoj rađi »Priorat vranski« veli za Zdelju, da leži u današnjoj Slavoniji, ali ne spominje koje je to slavonsko selo.

A i inače kad se bilogdje u akademiskim knjigama spominje Zdelja, nigdje se ne kaže, koje je to selo danas, kako se to inače tumači kod ostalih sela i gradova na kraju knjiga.

Otkud mi znademo da se ime Zdelja proteže baš na današnje Miholjance?

G. 1201. dao je ugarsko-hrvatski kralj Mirko popisati međe zemljama, što su od davnine spadale nekom zagrepškom manastiru. On je sve te međe potvrdio i poklonio tome manastiru. U darovnici se kaže:

»In Sdelia dividit rivus terram Templariorum« t. j. »U Zdelji dijeli potok zemlju Templara«. Odale se vidi, da je Zdelja selo, koje imade potok, što dijeli zemlju Templara.

G. 1270. darovao je kralj Stjepan V. gradić Prodavić (Virje) Filipu, ostrogonskom biskupu, i Tomi županu, njegovu bratu. U darovnici (povelji) nabrajaju se međe i među ostalim se spominje, da jedna međa dopire do zdeljskih Križara, Križara od Zdelje (ad Cruciferos de Sdelia).

Da se ime Zdelja tiče Miholjanaca, vidi se jasno i iz izvještaja koprivničkoga župnika Matije Sumera od g. 1638. Tuj on javlja zagrepškom biskupu Benku Vinkoviću o stanju krajiskih mesta u Podravini, pa među inim veli: »Sv. Mihajlo u Zdeli je na brijegu te su još ostali fragovi crkve«.

Ipak je najstalnije i najjače svjedočanstvo ono iz god. 1358. Te godine je gospodar Prodavića (Virja), Stjepan Prodavić-Vrag, uslupio vitezovima Ivanovcima (Križnicima) svoje imanje, neku »Kapolnu« blizu Glogovnice, a oni su mu dali Zdelju, pa se u ugovoru veli, da je imanje Zdelja u najbližem međaštvu i susjedstvu s Prodavićem (Virjem).

Povijest Zdelje (Miholjanaca).

Bosanski ban Borić (banovao oko g. 1160. do 1163.) darovao je Božjacima (Templarima) selo Zdelju, a banovi unuci pridružiše kasnije i druga mesta uz potvrdu kralja Bele III. Tome je dakle preko 750 godina!

Za križarskih ratova, što su nastali zbog obrane Sv. Zemlje, razviše se mnogi pobožni redovi. Najvažniji su ipak: red vitezova Templara i red vitezova hospitala sv. Ivana jeruzalemskoga (Cruciferi). Prve su zvali hrvatski Božjacima, a druge Križnicima (Križarima).

G. 1118. osnova deveć franceskih vitezova u Jeruzalemu bratiški savez na obranu Isusova Groba i onih kršćanskih poklonika, što su dolazili na Isusov Grob. Oni se svečano zakleše, da će se najoštije držati čistoće, siromaštva i poslušnosti i da će vazda pripravno i odvažno braniti Isusov Sveti Grob i kršćansku vjeru. Pobožna ova viška družina, napola kaluderska, napola vojnička, stavlja se otpočetka pod oštar redovnički zakon Benediklovaca i Augustinovaca. Ona spoji manastirski duh s vojničkim običajima, smjernu pobožnost sa smjelom hrabrošću, ubojiti mač s redovničkim časoslovom (brevijarom).

Čitavo kršćanstvo pozdravi s velikom radošću novi taj red vitezova.

U prvo doba nije imao viški taj red ni svoje crkve ni kapele u Jeruzalemu. Kralj jeruzalemski Balduin II. darova mu svoju palaču kraj hrama Svetoga Groba. Od tada poprimio je red ime vitezova Templara ili Sv. Hrama (Templari, milites seu fratres templi, pauperes commilitones Christi templique Salamoniaci).

Odjeća tih vitezova bila je bijela. G. 1146. dopusti im papa Eugen III., da mogu nositi na bi-

jem plaštu crveni križ kao znak (simbol) mučeništva.

Na čelu redu bio je veliki meštar. Pod njim su bili: senešali, maršali, blagajnici, drapieri, turkopoljci i komluri. U pojedinim pokrajinama bili su redu na čelu: veliki priori, veliki preceptori, zatijem: priori, preceptori i bailli.

U svim kršćanskim bojevima bili su Templari, vitezovi Sv. Hrama i jeruzalemski Hospitalovci jezgra i duša vojništva te najodvažniji junaci među bojovnicima. Često su se tako odvažno borili, te nijedan nije ostao na životu. Ako su dospjeli u sužanjstvo, voljeli su svi do jednoga prije izginuti, nego se iznevjeriti Isusovoj vjeri. Zasužnjene vitezove nijesu smjeli drugovi iskupljivati redovnim novcem, nego jedino zamjenom neprijateljskih zarobljenika.

Slava tih vitezova jeknu po čitavom svijetu. Njihov je red bio obasut raznim pokretnim i nepokretnim darovima u svim kršćanskim državama. Alfonzo, kralj Novare i Aragonije, ostavio im da pače u oporuci čitavu svoju kraljevinu, odredivši im za jedinu dužnost, da je brane od Arapa.

Dakako, da se povećavanjem slave i bogatstva rodilo među vitezovima nekoliko mana kao primjerice: tašlina i želja za još većom slavom i još većim bogatstvom.

Ugled i bogatstvo reda povećaše se još tijem, što su Templari (Božjacii) u mnogim državama vršili velike časti na dvorovima vladalaca. U Svetoj Zemlji, u Franceskoj, u Engleskoj, Španiji,

Njemačkoj, Češkoj i Ugarskoj nalazimo Templare (Božjake) kao dvorske dostojskvenike. Često im je bila povjerena i uprava nad porezom i nad kraljevom blagajnicom. Kao umni poslanici hodali su oni od dvora do dvora. Kao hrabri vojnici bili su vrlo poštovani od vladalaca i od plemstva.

Hrvatska je bila jedna između prvih država, gdje su se nastanili Templari (Božjaci). U njoj se počeo red Templara rasplodivati sve to većma. Iz Vrane u Dalmaciji, prvoga gnijezda i matice, prodriješe naseobine Templara u prekovelebitsku Hrvatsku. Kako su se Templari u ono doba svijem udomili u Hrvatskoj, dokazom nam je Templar Bernardo, koji je oko g. 1160. do 1176. bio biskupom u Zagrebu.

Templari su bili u velikoj milosti kod ugarsko-hrvatskoga kralja Stjepana III., koji im je darovao mnoga imanja, a to je poslije potvrdio kralj Andrija II.

Biskup Prodan, nasljednik spomenutoga Bernarda, bio je također veliki zaštitnik Templara. On im je darovao imanja kod Glogovnice i Rasinje, otkuda se poslije raširiše na sve strane.

I drugi su ugarsko-hrvatski kraljevi milovali Templare, osobito Mirko i Andrija.

Andrija je svojom poveljom od g. 1209., urešenom zlatom, izuzeo red Templara ispod banskoga suda. Templari nijesu trebali plaćati krunovine niti ikoje druge daće. Od njih se nije smjela pobirati »mišnica« (malta), »pijacovina« ni

»trgovina«. Njihov je bio grad Bela kod Varaždina pa onda Zdelja (Miholjanci), Senj, Pisana (u gorskoj županiji), Lijesnica (danas Lješlani u čagličkoj općini županije požeške); Rašaška (isto kod Čaglića), Klis, Našice, Novak na Dravi (kod današnjega Soplja), Steničnjak, Dubica i Božjakovina.

I taj silni, slavni red doživio je svoj crni pečak. Po svim stranama Evrope i Azije rovali su razni krlovi proti tome zaslužnom redu, koji je zbog svoga bogatstva i svoje moći imao mnogo nenavidnika.

Papa Klement V. svojim pismom (bullom) od 6. svibnja 1312. dokinuo je red Templara, ali je priznao, da ga nije mogao dokinuti iz zakonitoga razloga, nego iz »obzira shodnosti«.

U Hrvatskoj su uživali Templari svoja prava i svoja imanja do g. 1313. Tada dođoše njihova imanja u Hrvatskoj pod vlast Hospitalovaca sv. Ivana, koje mi zovemo Križarima.

Hrvatskim Templarima je bio ostavljen stan i odmaralište u zagrebskoj Novoj Vesi. Tu su višteški borci kojekako favorili u suštonu svoga života pod paskom biskupa i bana.

Božjaci su se zacijelo kao lavovi borili proti psoglavim Tatarima (Mongolima, pučki »Pescglavcima«), koji su g. 1242. preko Drave provalili u Podravinu i odanle poput bujice poplavili i prisnuli jadnu Hrvatsku.

Božjaci su branili svoja imanja oko Miholjanaca do posljednje kapi krvi. Oni su i ovdje po svom običaju junački ginuli i izginuli.

Onih tužnih dana sjećaju nas imena: »Careva Glavica« i »Gumilice«, a riječ »Gumilice« ne zvoni li kao riječ »gomila« (»mogila«)?

Ona čudna brdašca između Miholjanaca i Virja, što su se pružila ravnim poljem poput nasipa, nijesu po mom sudu ništa drugo, nego grobovi i tatarskih poglavica, a i naših slavnih vitezova.

Onom tužnom zgodom nagrnulo je za kraljem Belom u južnu Hrvatsku mnogo svjetla iz Podravine i Posavine nadajući se spasu u vrletnim južnohrvatskim planinama.

Vitezovi Ivanovci (Hospitalovci ili vitezovi Hospitala sv. Ivana jeruzalemскога) dobili su odlukom općenitoga crkvenoga sabora vienskoga od 6. svibnja 1312. velik dao templarskih dobara u svoje ruke.

G. 1048. zamoliše neki trgovci iz Amalfija tadašnjega kalifu Mostakši Billaha, neka im dopusti, da mogu u Jeruzalemu nedaleko od Sv. Groba sagraditi sklonište za pušnike i poklonike iz zapadnoga kršćanstva. Kalifa im je dao privolu i oni sagradiše crkvu Bl. Dj. Marije zajedno sa pristaništem, bolnicom ili hospitalom i kapelom sv. Ivana Krstitelja. Po tom hospitalu zovu ih Hospitalcima, po kapeli sv. Ivana Krstitelja zovu ih Ivanovcima, a naši su ih pradjedovi zvali »Križnicima« (Križarima, latinski Cruciferi).

Redovnici, koji su upravljali crkvom i bolnicom, poprimiše ispočetka zakon i ruho Benediktovaca pripojivši si na haljini s lijeve strane grudi bijeli križ.

Dvorbom i njegom pušnika i bolesnika stekoše doskora velik glas u kršćanstvu, a potpore su im tekle sa svih strana Zapadne Europe.

Po smrti Gerarda, prvoga čeonika Križnika (Ivanovaca), stupi im na čelo vitez Rajmundo de Puy (de Podio i dell Poggio). Ovaj preobrazi po božne redovnike u vitezove. Ponizni dvoritelji bolesnika odložiše redovničku crnu haljinu i navukoše crvenu odoru, urešenu sprijeda i straga bijelim križem. Na crveno ruho je dolazio još željezni oklop i kaciga.

Iz svoje tihe ćelijice pojuriše novi vitezovi na krvavo mezevo, s kojega se mjesto psalma ozivao jecaj, plač, škripanje zubi.

Red je dobio odsada dvostruku zadaću: braniti mačem Sv. Zemlju i paziti na bolesnike i pušnike.

U red vitezova Ivanovaca (Križnika) primali su se samo muževi čiste plemićke krvi. Tko je htio da bude primljen među te vitezove, imao je dokazati, da vuče lozu od 8 čistokrvnih plemićkih djedova. Svaki član reda imao je biti jaka tijela, zdrave pameti i na plemićku odgojen. Ovi se vitezovi nijesu smjeli miješati u kavge i borbe, što su ih zamećali među se kršćanski vladari. Svrha im je bila poticati kršćane na međusobni mir i na rat s nevjernicima.

Njihov bijeli križ bio je razdijeljen na 8 šiljaka ili uglova, što je značilo 8 kršćanskih krijeponštih. Čeonik reda imao je naslov: »Sluga Isusovih ubogara i meštar hospitala sv. Ivana jeruzalemskoga«.

Čitav red je bio razdijeljen na 8 država (jekal). Jedna je od njih bila Hrvatska s Ugarskom. U svakoj državi stajao je redu na čelu prior. Ovu časť je vršio po dokinuću Templara u Hrvatskoj i Ugarskoj prior vranskij.

Red vitezova Križnika (Ivanovaca) uveden je u Hrvatskoj nešto malo poslije Teplara.

Najprije ih nalazimo u Marči kod Iyanića. Ovamo ih je naselio kralj Mirko. Tu im je sagradio manastir i darovao potrebito zemljiste. U isto doba uveo je brat kralja Mirka, Andrija, tadašnji hrvatski vojvoda, Križnike (Ivanovce) u Glogovnicu. Tu su poslije sagradili manastir s crkvom Bl. Dj. Marije. Poslije ih vidimo oko Varaždina, Ludbrega, u Peščenici kod Kupe.

Kad se kralj Andrija II. vraćao sa svoga stolovnoga križarskoga puta iz Palestine, sjetio se velikih zasluga, što su ih stekli Ivanovci (Križnici) u Sv. Zemlji.

»Gledao sam svojim očima, kako braťovštine sv. Ivana jeruzalemskoga uz različite svoje krijeponštih podnose za kršćanstvo velike žrtve. Vidio sam ih svaki dan, kako poput Joba i Tobije hrane uboge i darivaju ih, kako bolesnike i ranjenike dvore i njeguju, kako mrtve dostojno pokapaju, a vojujući proti nevjernicima ne mare za život, nego hrle u smrt za vjeru i krst.«

Križnici su postajali sve moćnijima i bogatijima. Oni su posudivali novac i primali ga na čuvanje. Tako su dobili na čuvanje od udovice kralja Mirka 30.000 srebrenih maraka, koje je kralj Andrija s njihovim dopuštenjem u svojoj nuždi upotrebio za sebe. Toga im kralj nikada nije za boravio.

Ivanovci su uživali veliko povjerenje i kod Sv. Stolice.

Papa Grgur IX., kad je nagovorio Kolomana, hrvatskoga vojvodu, na rat proti Bogumilima u Bosni i Hrvatskoj, naloži g. 1234. svojim »dragim sinovima« Križnicima (Cruciferis), da kao vojnici križa dignu svoj mač proti nevjernim Bogumilima i da se ujedine proti njima s ugarskom križarskom vojskom.

U Hrvatskoj su upotrebjavali Križnike (Ivanovce) također za vjerodostojne svjedoke kod razvoda međa i kod uvoda u imanja, što bi ih nekome kralj darovao.

Vitezovi Križnici (Ivanovci) davali su gdjekada svojim podložnicima osobita prava i povlastice. Negdje su davali taka prava, kaka su dobivali slobodni gradovi od kraljeva. Da predobiju što više mogućnika za svoj red, običavali su plemićima od najboljih obitelji darivati »praedia« (imanja). Tako su pored ostalih nadarili sinove po kojnoga Nikole bana od Lendave i dr. Ti su im onda plaćali svake godine po 14 maraka u novcu i desetinu.

Poslije pada grada Ptolomeisa ili St. Jean D'Acra, toga posljednjega bedema, osvojiše Muhamedovci Sv. Grob i Sv. Zemlju, a Ivanovci se preseliše posve u Evropu.

Njegu bolesnika opeč odabraše svojom prvom zadaćom. Da uzmognu progonili nevjernike po moru, ustrojiše mornaricu, koja se s vremenom popela do velike sile i moći, ali je upravo ova vojnička snaga potamnila prvašnji značaj Ivanovaca.

Još g. 1259. izmolio je tadašnji meštar u Ugarskoj i Hrvatskoj, fratar Rembald, s teškom mukom povlasticu, da vitezovi njegova reda smiju kod objeda i večere među se razgovarati.

Inače je među njima bio još tada velik zapl. Siromaštvo, poniznost i poslušnost cijenili su tada sve svi članovi. No kad su se obogatili, nastade među njima neka mličavost i mekopouhnost. Oni su držali divne konje i mnogo podložnika. Odijevali se sjajno. Njihovo viteško oklopje i bogat nakit potamnjivali su sjaj svjetovnih mogućnika i vladara. Skupocjene gozbe i zabave dođe u običaj. Tako prevrnu taj red svoju glavnu svrhu i zadaću. Jedino borba s nevjernicima i dvorba bolesnika bila im je i unapredak mila i draga.

S vremenom se Križnici (Ivanovci) veoma zadužiše, pa im je papa Ivan XXII. dopustio, da smiju neka imanja prodati, založiti i u zakup dati. Radi svojih velikih dugova nijesu mogli Križnici plaćati zagrepskome kaptolu desetine, na koju su

se obvezali. Tu su nastale duge raspre, pa su se godine 1324. Ivanovci zarekli, da će kaptolu isplatićti desetinu za 6 godina najedamput. Ujedno potanko utanačiše, kako će se unaprijed desetina davali i utjerivali od onih 9 hospitalskih pivnica ili manastira (a dominus), što su ih imali u zagrebskoj biskupiji. Otale saznajemo, da su u zagrebskoj biskupiji imali Križnici (Ivanovci) 9 manastira, a svaki je imao svoj vinograd.

S druge opeč strane znademo, da su Ivanovci od svjetskih plemića i vlastele nemilice utjerivali svoju desetinu s vladinom pomoću.

U Hrvatskoj su bila glavna imanja Križnika (Ivanovaca): Vrana, Dubica, Božjakovina, Mlaka u Turopolju, Novaki kod Drave, Novi Dvori u Međimurju, Pakrac, Našice, Kamenica ili Banski Manastir u Srijemu, Bela kod Varaždina i Zdelja (Miholjanci).

U Miholjancima se prviput spominju vitezovi Križnici (Ivanovci) g. 1270. u darovnici kralja Stjepana V. Nju smo već u počelku spomenuli. No u Miholjancima se već mnogo prije (1160. do 1163.) spominju Božjaci (Templari). Pa kako su mogla biti dva crkvena reda u zabitnom podravskom selu? Nije to jedini slučaj! Obava ta viteška reda imala su isto tako svoja imanja, jedni kraj drugih, u gradu Beli kraj Varaždina i u Glogovnici, a Krčelić tvrdi, da su Križnici (Ivanovci) imali u Čazmi dva svoja manastira.

Priori reda Ivanovaca (Križnika) imali su svoju stolicu u Vrani. Oni su znatno zasijecali u

sudbinu hrvatskoga naroda. Osobito se istaknuo slavni prior Ivan Paližna za kraljice Marije i muža joj Žigmunda. Neki su priori rado boravili u Pakracu (»in domo nostra«). Baudon Cornutto, prior vranski i župan dubički, nije imao svoga stalnoga stana. Kad je bio mir, boravio je obično u Hrvatskoj na svojim imanjima.

Nešto radi najbliže blizine, a nešto da si zakruži svoje imanje, ponudi gospodar Prodavića (Virja), Sjepan Prodavić-Vrag, vitezovima Ivanovcima (Križnicima), neka bi se mijenjali za imanja: on će Ivanovcima dati svoju »Kapolnu« blizu Glogovnice, a oni će njemu odstupiti Zdelju (Miholjance).

G. 1358. 20. siječnja efo u Zadru pred kraljem Ljudevitom Stjepana Prodavića i Baudona Cornuttija, priora vitezova Ivanovaca. Tu oni pred kraljem utvrđiše pismom svoju zamjenu. Stjepan se Prodavić obvezao, da će svake godine davati prioru i njegovim nasljednicima na blagdan sv. Ivana Krstitelja jednu dinarsku marku, kako se to i dosada plaćalo prioru s ovog imanja u ime desetine.

Zanimljivo je, što se tuj spominje kapela sv. Grguра u Zdelji (Miholjancima) i što se govori, da će se ova dinarska marka plaćati na blagdan sv. Ivana Krstitelja. Toga velikoga sveca slave i danas u Miholjancima pjesmom i kriesom 9 dana kao i u prastaro doba (počevši od Vidova do samoga dana njegove svelkovine). Zato možda ima biti neki poseban razlog, što je određen za

isplatu te dinarske marke baš dan sv. Ivana Krstitelja.

Red je, da se ovdje oproslimo i s Božjacima (Templarima) i s Križnicima (Ivanovcima). Još iz 750. g. živa je među narodom u Miholjancima uspomena i predaja o njima. Slava im se širi i danas u Miholjancima na dva kraja. Nad današnjim Miholjancima diglo se čarobno i romantično brdo »Majstrel« zvano sa jakim živim vrelom »Fratrovim Zdenčem« i lijepom dolinicom Ribnjak zvanom. Kod »Fratrova Zdenca« nađoše dvije drvene cijevi, kroz koje su tekla dva vrela, što su sada spojena u jedno. Jedan kilometar na jugoistoku od današnjih Miholjanaca žive još danas imena: »Selište«, »Zidanica«, »Potkloštran« i »Gradište«. Na »Selištu« se širila stara Zdelja (Miholjanci), »Zidanica« je bio zdenac. U »Zidanicu« su po pučkoj predaji stari Miholjančani bacili crkvena zvona, a prije su ih poparili vrelom sirutkom. Divan glas tih zvona čuo bi se poslije višeput. U zdencu »Zidanici« ima »sva sila blaga«. Blizu »Selišta« su zemlje »Srđevka« zvane. Na »Srđevkama« je bila crkva. Za navale Pasoglavaca tu je bilo sve poharano i uništeno. Jedna se cura ipak sakrila tude u neko drvo. Pasoglavcima je meso mirišalo, ali ih je jedan drug odanle krenuo govoreći: »Pustite, neka bar nešto ostane iza nas!« Ta se cura poslije udala u Madžarsku, gdje ju je slučajno našao jedan Miholjančanin opančar, koji je išao tamо kože kupovati i kod nje se svratio na konak. Njoj je onda bilo 115 godina, pa je opančaru

rekla, da je na »Selištu« sila novaca zakopano. »Potkloštran« se danas zove vinograd seljaka Đure Ivoreka, a »Gradište« nas upućuje, da je tu nekada bila neka gradina. Po narodnoj predaji tu je bilo na stoline što redovnika što njihovih đaka.

Sad ćemo nastaviti povijest Miholjanaca pod zvjezdom Stjepana Prodavića, gospodara Virja i Đurđevca. Tko je bio taj Stjepan Prodavić? On je bio sin Mikca Prodavića, bana čitave Slavonije (današnje gornje Hrvatske) i gospodara velikoga dijela Podravine (od Koprivnice do Đurđevca). Mikac je imao pet sinova: Stjepana, Akuša, Ladislava, Loranda i Nikolu, od kojih su prva trojica bili višezovima na kraljevskom dvoru. Poslije toga Stjepana spominje se još jedan Stjepan Prodavić, jamačno njegov sin.

Kad je Stjepan Lacković, gospodar velikoga dijela Međimurja i vlastelin Dobrogošća u požeškoj županiji, ustao proti kralju Žigmundu, pridružio mu se silni i bogati vlastelin Stjepan Prodavić, unuk bana Mikca. Taj je imao više gradova u Podravini, Pokuplju i drugdje. Mora da je bio vrlo silovit, jer su ga Madžari zvali »Urdug« (ör-dög, vrag). A znade se, da je prezirao naloge i zapovijedi tako kraljeve kako banove. Nakon krvavoga sabora u Križevcima, gdje je Stjepan Lacković bio raznesen na noževima od kraljevih privrženika, pohiti Žigmund u Ugarsku, a još se više uplašio Lackovićevih drugova. Bojazan je njegova bila opravdana. Kad je najme poslijed-

njega veljače ili 1. ožujka pošao prema Dravi, pa da će u Ugarsku, dočeka ga Stjepan Prodavić, da osveti smrt svoga druga Lackovića. Međutijem bude zle sreće. Čele su mu bile suzbite, a on se zatvorio u svoj grad Đurđevac, gdje ga je opkolila Žigmundova vojska. Videći, da se uz svu hrabrost ne može odrvati, pobježe potajno iz grada i ode u Bosnu.

I ban Mikac Prodavić i sinovi mu Stjepan i Akuš, a pogotovo unuk Stjepan, bili su veliki protivnici desetini, što se podavala zagrepškom biskupu. Makar je ban Mikac bio kum zagrepškom biskupu Ladislavu, ipak mu je pravio kod desetine neprilika, gdje je samo mogao. Zar je onda čudo, što je i puk čitava komarničkog arciđakonata uskraćivao biskupu desetinu?

Oko g. 1439. preuzeo je ban Matko Talovac imanje Prodavić (Virje), što ga je Stjepan Prodavić-»Vrag« izgubio radi »veleizdaje«. Začijelo je Matko Talovac zagospodovao i nad Stjepanovim imanjem Zdeljom (Miholjancima).

Poslije Talovca pojavi se u ovome kraju nova porodica Ernušt a.

Bogati budimski građanin i veliki trgovac Ivan Ernst ili Ernušt bio je židovske krvi. Glasoviti kralj Matijaš (Korvin) bio mu je veliki prijatelj i kum.

Gašpar Ernušt bio je posljednji potomak svoje porodice. Njegovo je bilo Međimurje te gradovi Koprivnica, Prodavić (Virje) i Sušica (Đurđevac).

On je imao za ženu Anu grofinju Keglevićevu, kćer glasovitoga jajačkoga junaka, a od g. 1535. bana hrvatskoga, napržice Petra grofa Keglevića.

Taj se Gašpar Ernušt potpisivao »de Hampo«, te Miholjancima susjedno selo Hrampovica nosi po njemu ime. Nema sumnje, da su i Miholjanci spadali poda nj.

Poslije Gašparove smrti zauze Petar Keglević sva zečova imanja pod izlikom, da je Gašparova udovica, a njegova kći, Ana, ostala frudna, te da mu je zeč u oporuci dopustio, neka bi okrelao svim njegovim imanjima povoljice. A jer je kraljevski fiskus imao pravo na ovaka imanja, bude Keglević pozvan pred samoga kralja, i tu mu je naloženo, da po zakonu mora predati ova imanja kralju. Petar je, istina, to obećao, ali nije izvršio. Cijela Hrvatska i Ugarska dignu se proti Petru radi njegove otimačine, a na požunskom saboru dokončaše velikaši i staleži, da će biti izopćen kao državljanin te izgubiti glavu i imučak, ne povrati li za dva mjeseca tih gradova. Ujedno mu kralj oduze bansku čast i povjeri je sigetskog jučaćini, Nikoli knezu Zrinskom.

Keglević se podsmijevao i saborskem zaključku i kraljevu savjetu. Tek kad je bilo povjerno banu Nikoli Zrinskom, da ga upokori oružanom rukom, i kad je ovaj zarobio njega sa dvama sinovima, predade mu Petar posljednjega rujna g. 1546. pismenom obvezom grad i varoš Koprivnicu, i ban ga onda pusti na slobodu. G. 1547. predade Petrov sin, Juraj Keglević, banu

Zrinskome osim grada Koprivnice grad Đurđevac s tvrdicom Prodavićem, (a zatijelo i sa Zdeljom) i sa svim pristojalištima, lumbardama i dr. Tako je u jedva jedvine jade dovršena dugotrajna rasprava proti Keglevićima.

Ovdje prestajem, jer ne nalazim dosta građe za daljnju povijest Miholjanaca. Ipak ću još štošta iznijeti u povijesti Prodavića (Virja).

A sad ću se još malo osvrnuti na povijest miholjanačke župe.

Nešto iz povijesti miholjanačke župe.

Miholjanačka je župa veoma stara. Jedva možemo vjerovati, da bi mogla dva viteška reda Božjaci (Templari) i Ivanovci (Križnici) bili bez župe.

U popisu župa od g. 1334. spominju se iza župe u Komarnici (Novom Gradu) dvije crkve sv. Đurđa i jedna crkva sv. Mihajla, a nije označeno mjesto, gdje su bile crkve. Imamo razloga tvrditi, da je crkva sv. Mihalja bila župska crkva u susjednom selu Zdelji (Miholjancima).

Sadašnja župska crkva u Miholjancima je treća od postanka župe.

G. 1638. piše koprivnički župnik Matija Summer zagrepском biskupu Benku Vinkoviću o stanju krajiških mjeseta u Podravini. Za crkvu sv. Mihajla u Zdelji veli, da je na brijezu i da su još ostali tragovi.

Na zagrepskoj sinodi g. 1669. spominje se župski upravnik u Miholjancima, Ivan Kostanjević.

Kao najstariji spis u Podravini, pisan hrvatskim jezikom, spominjem ovdje ugovor (»urbar«), načinjen g. 1676. 14. XI. između miholjanačkih župljana i njihova župnika. Taj ugovor glasi ovako:

Ja Ivan Ferenčić, drugač Bogat, i Tomaš Kuštrak, stari sudec, poslani od naše fare miholjanske, dajemo naprvo po ovom našem registru, koliko je dužna naša fara gore rečena gospolu plebanušu dohotka davaći:

Najprvo o Božiću novec 1, okrak, cipov i povesmo svaka hiža, a koja toga ne more zmoći, tak mora dati groš 1.

Item od zdavanja i ozova 4 groša.

Item od vpeljavanja po zdavanju i porodu novca 2.

Od vpeljavanja pri mrtve po porodu vilahen snažen.

Item od krsta: od Trojak do Vuzma groša 3, od Vuzma do Trojak groša 6.

Item od lista domorodnoga človeka, gda se od druge fare ženi šesticu 1. Ki se pak drugde rođen ovde priženi, ūlira dati kakti i on ki se odovud drugam vodi.

Item od Krizme groša 3.

Item od sprevoda družinčeta iz Miholjanec groša 3, a od gospodara i gospodarice groša 3, pint vina, jeden kruh, jednu pečenku od dveh fun-

tov. Na križ gospodaru ručnik, gospodarici peču, a družinčetu rubec.

Od prodečlva zvrhu mrhvoga: kak se koj z gosponom plebanušem pogodi.

Item od Meše groša 5, a od popevane grošev 12 i pol.

Item o Križevu saka hiža sir, a koja ne premore sira, groš 1.

Item od betežnika, gda se na domu spoveda, groš 1, i ober toga za konja zob daje se, gda se na sela s spovedjum ali krizmum ide.

Item vu poslu na spovedi od vsakoga novec 1.

Item čez leto vsaka hiža pišće. Koteri piščeta ne premore, novca 2.

Item općinske zemlje vsako leto dve rali daje se.

Item vu Miholjanci na 3 kosca sinokoše.

Item vu Hampovici na 2 kosca sinokoše.

Item vu Doljnji Zdelicaj kosec 1 sinokoše i graditi ju hoćemo.

Item vsaki seljan težaka 1 na leto ili mesto težaka groša 2.

Item hižu, ako bi ji kaj falelo, mi hoćemo opraviti, štalu, štagelj i kojagoder, mi hoćemo pokrivati, dvora i ostala druga graditi, delati.

Item k tomu vinograd, vu kojega smo gospolu plebanušu dali 130 forintov, njega hoćemo gnojiti: po vse fare dve hiže dati jeden voz gnoja.

Item od sprevoda vu Hampovici groša 5 i obrok gospolu plebanušu i njihovomu konju hoćemo dati.

Z dalešnjeh sel z mrlvem navada je gospona plebanuša dočekali vu Hampovici ali Miholjanci i od sprevoda z dalešnjeh sel ide plaća:

Od kapele vu Hampovici, od kipa vu Miholjanci, od Babotučanov, Zdeličanov i Jabučarov groša 5 i obrok gospunu plebanušu i njihovom konju.

Ako koji iz dalešje sel doma sprevod hoće imati mrtvomu, dužen je vu cene pobolšati i z gosponom plebanušem se pogoditi.

Tandem sic concludit:

Si quis supervenerit ad aliquam novam sessionem, judicio et arbitrio Vojvodarum, parochi et judicum sapones dare debebit.

Operarios alere debet parochus dando jentaculum, prandium et coenam, vinum quoque eisdem dare debet secundum suum posse ac ipsorum meritum: fidelioribus plus negligentioribus minus. Vectoribus lignorum pro foco nihil solet dare neque dum sapiunt foscilia, hortos, aream circa curiam parochiale, neque dum reparant aedificia curiae, horrei, stabuli, celarii etc. aliquid datur.

Parochus hujus loci habet jus educilii apud se in curia, in celario Ecclesiae, ubi citius educilari vinum advertit.

Piscatio in fluvio Zdelia est libera parocco eiusque famulitio.

Ovaj je govor načinjen pred pošlovanom gospodom: Matijom Čorjom, vojvodom virovskim (Vojvoda viriensi) i Andrijom Hemanom, vojvodom komarničkim (novogradskim).

Ostale sišnije zgode i nezgode iz miholjanačke prošlosti nanizat će, ako Bog dadne, doskora, kad budem pisao, povijest staroslavnoga Prodavića (Virja), s kojim Miholjanci od pamтивјека dijele dobro i зло.

* * *

U divnom podravskom kraju podigoše hrvatski seljaci sa svojom gospodom lijep spomenik, što ga je izradio samouki seljak sa Virovskih Konaka.

Divno je to, krasno je to!

A čemu je podignut taj spomenik u Miholjancima? Zar u čast nekome nepoznatomu »fratru«?

Zar su se Miholjančani ugledali u mudre Atenjane, što su podigli spomenik »Nepoznatomu Božu«?

Ili su možda radili poput današnjih nadričelenki, što dižu po čitavoj Europi spomenike »Nepoznatomu vojniku«?

Ni jedno, ni drugo!

Ovaj spomenik u prvom redu daje poštu slavim junacima-vitezovima, što su živjeli u Miholjancima pred 750 godina, te bili učitelji i vođe sadašnjega puka.

U drugom redu taj se spomenik klanja misli (ideji), za koju su živjeli i ginuli ti stari junaci. Ta misao glasi: **Zaborbu i dvorbu!**

Bori se proti neprijatelju svoga praga!

Dvori svoje jadne bolesnike!

Moć je prosvjete velika!

Pred prosvijećenim narodom dršću sjajne oštice bajuneta, promuknuju zjala topovskih grdosija, uzmiču naoružane sjene plaćenika.

Prosvijećen narod sve će postići tiho, mirno, strpljivo.

Norvežanin se prosvjetom riješio švedskoga jarma bez ijedne puške.

Neka se naši vrijedni podravski seljaci još bolje naoružaju prosvjetom, pa neka za koje vrijeme u lijepoj »majsterskoj« dubravi zaore veseli glasovi pastirskih »prikazivanja« i ozbiljni, nujni glasovi vjerskih igara (Isusove Muke i dr.)

Dvoril!

Kršćanska prosvjeta treba da je upotrebljena i na korist bolesnicima.

Ugledajmo se i kod toga u vitezove Božjake i Križnike!

Dvorimo svesrdno svoje Jobove po svojim kućama!

Dvorit ćemo samoga Isusa!

Svako naprednije, veće selo moglo bi imati svoju malu bolnicu za siromašnije bolesnike.

Kod »Fraťrova Zdenca« liječili su nekoć za Krajine mnogi bolesnici svoja bôna prsa i svoje pokvarene želuce.

Dao Bog, bilo to opet!

Naprijed: Za borbu i dvorbu!

Borimo se prosvjetom, jer se prosvjetom dolazi k slobodi!

Tu misao treba dobro shvatiti!
Ta misao treba postati djelom!
Dakle najprije: bori se!
Najuspješnija je borba — borba prosvjetom.

Što smo mi Hrvati bili još pred 40—50 godina?

Kakvi smo bili bez prosvjete?
Bili smo sitni, maleni, pocijepani. Dijelile su nas rijeke, gore, rastavljaše nas međe i pokrajine.
Naši brižni skrbnici strpali nas pod različite vlade i zakone, cijepali nas i mrvili na najsilitija parčenca.

Na svoju golemu sramotu moramo priznati, da smo se dijelili čak i po odijelu: naš čovjek sa širokim »čakširama« i fesom bio je »Turčin«, a onaj u uskim hlačama morao je biti »Švaba« ili »Kranjac«. A danas? Istoj narodnoj misli prisiže ponosni bosanski beg i siromašni zagorski ratar, stari turopoljski plemić i hercegovački sadilac duhana, bogati bački gazda i promećurni trgovčić sa Mure, bezbrižni srijemski čičica i dalmatinski šajkaš.

Tko je to učinio? Prosvjeta!
Prosvjeta je učinila, te danas svi čujemo, kako se jedna te ista narodna duša oglašuje iz utrobe hercegovačkih gusala i iz objesnih srijemskih gajdi, iz sitnogrlih slavonskih dvojnica i marija-bistričkih pištavih »žveglica« i mlitavih primorskih sopila. Ta narodna duša jednakom bugari u macedonskim sevdalijama i podravskim jadovankama.